

JÓSVAFŐI
HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK

29. füzet, 2008

**JÓSVAFŐI
HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK**

15. évfolyam 29. füzet
2008.

Felelős szerkesztő:
Szablyár Péter

Felelős kiadó:
Szablyár Péter
ügyvezető

HU ISSN 1785-9956

Kiadja a **SZINLŐ Barlangi-vendégforgalmi Kft.**,
(Jósvafő, 3758 Dózsa György utca 3.)
a jósvafői tájház alapítója.

✉ postmaster@tajhaz-josvafo.t-online.hu
📁 <http://www.museum.hu/josvafo/tajhaz>

A füzet megjelenését támogatta: † Gádoros Miklós és Házi Zoltán

Nyomdai munkák: **K-B Aktív Kft.** Gyorsnyomda és másolószolgálat,
Miskolc. Felelős vezető: Kása Béla

Jósvafő jövője – Jósvafő múltja

Tisztelt Olvasóim, Kedves Barátaim!

Ennek az ősznek – amely különösen gazdag és színpompás volt idén – emlékezetes és elszomorító eseményei voltak Jósvafőn. Már évek óta figyeltem a Kossuth utcán áthaladva azt a kis méhest, amely Bokros Gyuláék portájának, ill. annak felső kertje végében állt. Még néhány régi kas is emlékeztetett benne eredeti funkciójára.

Egyszer azután, vettem a bátorságot és rákérdeztem Pötyikére, hogy nem adományoznák-e a tájháznak, hogy ott a kertben felállítsuk. Örömmel odaadta, ahogy mondta, éppen le akarták már bontani. A kertből történő kiszállítása és átszállítása nem volt problémamentes, kiderült, hogy az alapkerete teljesen szétmállott, és néhány elemet is cserélni kell benne.

Felmérése után Jóna János (Szín) elkészítette az új alapkeretet, majd megkezdődhetett az „újjáépítés”. Halottak napjára el is készült a „mű”, visszakerültek bele a kasok is. Örömmel láttam, hogy a temetőbe tartók érdeklődéssel nézegetik, meg-megállnak, amikor a kis méhes mellett elhaladtak. Ez volt az öröm...

Amióta elkészült a kis színpad a tájház csűrjében, az október 23-i és a március 15-i ünnepek rendre itt zajlottak. Idén ősszel a hirdető-táblák a Községháza elé hívták a település lakóit őszi ünnepünkre.... Hát bizony nem nagyon jöttek... A koszorúzókon és a Polgármesteri Hivatal alkalmazottain kívül alig voltak az emlékoszlop előtti kis téren.... Hogy miért? Valószínűleg fő oka az volt, hogy a diaszpórában iskolába járó jósvafői gyermekek idén nem adtak műsort, így szüleik, testvéreik, nagyszüleik sem jöttek el, hogy megnézzék őket... És '56 szelleme?... Bizony, ez az ünnepünk is kezd a hajdani november 7-diki ünnepekre emlékeztetni... Ennek okait itt és most nem elemzem, de érdemes rajta elgondolkodni... És talán visszatérni a régi helyszínre!

Jósvafő, 2008. december

Szablyár Péter

Ez a kiadvány bolti terjesztésre nem kerül. Másolása nem tilos, inkább megtisztelő.

Családi kapcsolatok a 20. században

- Nadanicsekné Gereguly Piroska -

A családot szűkebb értelemben a szülők és a gyermekek alkotják. Tágabb értelemben ide tartoznak a nagyszülők, szülők testvérei, vők, menyek, keresztszülők, dédszülők – vagyis a rokonság. A rokoni kapcsolatok lehetnek

1. Valódiak

- Vérokonok (testvér)
- Házasság révén (vő, meny)

2. Nem valódiak

- Örökbefogadás (örökbefogadott)
- Rituális (koma)

A rokoni kapcsolat bizonyos íratlan kötelezettséget, elvárásokat ébreszt egymással szemben. Ez a kapcsolat azonban sok mindentől függ: kortól, életkortól, fizikai távolságtól, az emberi jó érzéstől. „Szegény rokon mindig távoli rokon” – vélekedett Móra Ferenc. De „A szegénység és gazdagság többnyire nem pénz, hanem jellem kérdése” – replikázott rá egy másik gondolkodó: Étienne Rey. Rokon az, akit ténylegesen rokonnak tartanak, de még a legjobb jóindulattal sem lehet valamennyijükkel tartani a kapcsolatot, sőt: számon tartani sem. A testvéreket, testvérek gyermekeit („testvérgyerekeket”), unokatestvéreket (a nagyszülők testvérek) még lehetett, talán ma is lehet követni. De kapcsolatot tartani, ismerni valamennyiüket lehetetlen. Például nagyapám leánytestvére a múlt század első felében ment férjhez az akkori Kazincra vagy Barcikára (ma Kazincbarcika). Az Ő gyermekeit még ismertem, mert vissza-visszalátogattak Jósvafőre nagybátyjukat meglátogatni (nagyapámat). De hogy nekik hány gyermekük született, mi történt velük, már nem tudjuk. Édesanyám név-, és ünnepnapokon fiatalabb korában még képeslapokkal köszöntötte a testvérgyerekeket.

A 20. század második felére a „rokonként élés” már csak az idősebb generációra jellemző. Vannak számon tartott rokonok: ezen belül a halottak és a távolra költözöttek. A számon tartott halott rokonokat már csak a temetőben látogatjuk: szülőket, nagyszülőket, nagynéniket, testvérgyerek férjét, nagybácsit. A távolra költözött rokonokkal régebben lakodalomban, ma már többnyire csak a temetőseken, esetleg örökösödési vita alkalmából találkozunk.

1930 táján Magyarországon egy háztartásban átlag 4-5 fő élt; Jósvafőn 6-7 fő. A szülőknél, 3-4 gyermekén kívül 1-1 nagyszülő is lakott. A rokoni kapcsolat léte, az alkalmazkodás kialakulása természetes volt. Ahol meg a nagyszülő testvére lakott a szomszédos portán, még messze se kellett menni rokonlátogatóba. Kerítés nem is volt a két porta között, a kapucsengőt meg egyenesen „úri hóbortnak” tartották volna. Boltba, templomba menet még a „távolabb” lakó rokonok is hente egyszer biztosan találkoztak. Ebben az időben a világ alapvetően az embe-

rek kétkezi és az állatok munkájára épült. A „munkacsúcsok” idején jól jött a rokoni segítség: szántásnál, szüreteléskor, kaszáláskor, pálinkafőzésnél, lekvárkavarásnál, kukoricafosztásnál, krumpli-ásásnál disznóölésnél mindenki ügyelt arra, hogy a segítséget tisztességgel viszonzza: pl. egy napi szántást kétnapi kaszálással „adta vissza”.

Árvaságra jutott gyermekeket (pl. az első- vagy második világháborúban elesett az apa) az anya nevelte, de sokat segített az apai és az anyagi rokonság; pontosabban az apa és anya testvére és családja. Az özvegy nem ment férjhez; szerényen éltek, de az anya nem szaladt sehova segítségért; igaz: nem is volt nagyon hova. Ritkán törvénytelen gyermek született. A század elején nem, de később az apja nevét viselte. De rokonságnak csak az anyai ág számított, az apai ág idegenként kezelte. A „szülők” közötti műveltségbeli különbség csak nehezített a helyzetet. Vita is adódott a rokonok között, legtöbbször az örökösödés kérdése körül. A veszekedés, harag rokonsoportokat fordított egymás ellen. Igaz, ez ma sincs másképp.

A rokonság sajátos és meghatározó szerephez jutott a különböző falusi ceremóniális alkalmakkor:

- **Keresztelő:** a testvérek, sógorasszonyok ebédet vagy uzsonnát vittek a gyermekágyas asszonynak. Íratlan kötelessége volt ez a komaasszonynak is (ő lehetett egyben testvér is), de ő a keresztelő utáni ebéden férjével együtt ott volt. A vitt ebédet vagy uzsonnát mindenki számon tartotta (vivő, kapó), mert kevesebbrel nem illett viszonzni a jó szándékot.
- **Lakodalom:** a résztvevők itt is a menyasszony, vőlegény szülei, a szülők testvérei, azok gyermekei, komák, komaasszonyok, szomszédok, jó barátok, barátok. Főzésnél az asszonyok, sátorkészítésnél főleg a férfiak segítettek.

Dely István és neje Bak Julianna (1915)

- **Temetés:** a férfi rokonok ásták a sírt (az utóbbi 6-8 évvel bezárólag). A sírásóknak, a temetés utáni torra az elhunyt leánytestvére(i), sógorasszonyok főztek, sütöttek. A temetés a lakóház udvaráról történt. A koporsó két oldalán az elhunyt legközelebbi hozzátartozói álltak vagy ültek. A távolabbi rokonok csak ő mögöttük álltak. A halottas házból (most már a ravatalozóból) 3 lábfán hat férfi vitte ki az elhunytat. Ez a hat férfi mindig a legközelebbi hozzátartozó volt: testvér, sógor, unoka. Néhány lépés után felváltották őket a távolabbi rokonok: jó szomszédok, barátok. A koporsó elhantolása, fejfa beállítása, koszorúk elhelyezése már nem a rokonok feladata volt. A halotti torra régen csak az elhunyt és házastársa testvérei, messzebről ideutazott rokonaik vettek részt.

Az utolsó út és sírba tétel Garan László temetésén (2008)

- **Húsvétkor:** illett a sógorasszonyokat, nőtestvéreket, nagymamákat meglócsolni. Ez második nap a déli órától az este közepéig tartott.
- **Karácsonykor,** István, János nap ünnepén a rokonok meglátogatták egymást, ettek-ittak, felköszöntötték az ünnepeltet. Koccintottak az egészségére, esetleg meghúzták a fülét, de tárgyi ajándékot nem adtak egymásnak. A többi névnapon – ha eszébe jutott a testvéreknek – elmentek egymáshoz. Az ünnepelt kapott két puszit a szóbeli jókívánság mellé.

A rokonság (az egyház is) odafigyelt, hogy közeli rokonok között frigy ne jöhessen létre. Igen ritkán mégis előfordult.

A múlt század 60-as, 70-es éveiben a paraszti léttől a munkás lét felé mozdult el az állapot. A kereslet-kínálat hullámain hánykolódó emberek – főleg a szakkép-

zetlenek – faluról is elindultak a város felé. Megkezdődött az ingázás Ormosbánya, Edelény, Kazincbarcika, Miskolc felé. De mindenkinek akadt munkája. Egyre nőtt a fiatalok körében az iskolázottság. Ők már munkát szintén városban, de többnyire más településen vállaltak. Folyamatosan emelkedett és emelkedik a nyugdíjasok száma. Mindez befolyásolta a rokonsági kapcsolatokat is. A rokoni összejövetelek száma is csökkent, köre szűkült. A közelebb lakó rokonok még gyakrabban találkoznak, a messzebb lakók ritkábban, csak telefonon, vagy interneten beszélgetnek, esetleg látják egymást. Egyre csökken a munkában történő segítség: a 70-es, 80-as években szerveződött házépítő kalákák itt-ott még folytatódnak, egy-egy disznóölés is előfordul, ahol a családtagok, rokonok besegítenek. Ma már a rokoni segítség állásszerzésben, időnként vagyonszerzésben nyilvánul meg. Eltűntek a sokgyermekes, három generációs nagy családok, ahol a nagyszülők biztonságban élhettek. A fiatalos (nem dolgozó) nyugdíjas nagyszülő besegít az unoka őrzésébe, nevelésébe. Egyre több az idős, magányos (főleg nő) a faluban (kb. 20-25 fő). Nem vigasztaló ez akkor sem, ha tudjuk, hogy az országos helyzet is hasonló.

A fentieket személyes dologgal szeretném befejezni. A Helytörténeti Füzetek egyikében „alig négy éve” megígértem, hogy megtanulom a számítógépet használni. Internetezni már „tudok”. A legszebb élményem, hogy találtam egy Gereguly nevű névrokont, nem is messze: Tolcsván. Igaz, az Ő családjuk is „magvaszakadt”, mert „fi ágba kihalt” (Verbőczy), de mi akkor is nagyon örültünk egymásnak.

Felhasznált irodalom:

- Magyar Néprajz VIII. kötet – Társadalom
- Magyar statisztikai Évkönyv 2006.
- Édesanyám elbeszélése

...hol sírjaink domborulnak...

Emlékek egy régi színlap kapcsán

A Jósvafői Helytörténeti Füzetek 28. számában adtuk közre a Jósvafői Köteles Tűzoltóság meghívóját, amely az 1940. március 26-i – színelőadással egybekötött TÁNCMULATSÁGRA invitálta a nagyérdeműt. Elhatároztam, hogy az akkor színre került vitéz Pölöskey János: „**A puszta tündére**” c. 3 felvonásos népszínmű ma élő egyetlen férfi szereplőjét, a Czetneky grófort alakító Bak Albertet felkeresem és kifaggatom emlékeiről.

SZP: Albert Bátyám! Menjünk végig a színlapon, mindenkiről mondja el, ki volt, hogy emlékezik rá?

BA: Ifj. Bak László. Édesapja kerékgyártó volt, és ő is folytatta ezt a szakmát. Palcsó Piroska: most halt meg nemrég, két éve azt hiszem, a Gáspárnak az anyósa, Papp István: Ő egy népes családból származik, aki itt született Jósvafőn, megnősült, azután elkerült innen Jósvafőről. Tóth Piroska: Ő még él, kórházban van, Palcsó László, Őt nem tudom tetszett-e ismerni, itt lakott, abban a házban, amit a Berczik Pali vette meg, ez egy ügyeskedő ácsmester vót, Bak Ilonka, Ő Leskónak a felesége vót, Dovola Margitka, Ő pedig Dovola Béla testvére volt, Ő szintén elkerült innen Jósvafőről. Parajdi István annak idején segédjegyző is volt, az édesapja vitéz volt, Ő ilyen fogalmazó, kérvényeket megíró ember volt. Bak Albert ez én vagyok, én mindig ilyen közéleti tevékenységet folytató ember voltam itt Jósvafőn, ifjú koromtól végig.

SZP: És hogy kapta pont ezt a szerepet?

BA: Ezt nem tudom megmondani. Tóth Béla Ő pedig az Új soron lakik, az édesapja cipésmester volt, Ő pedig a bánya fatelepére járt dolgozni. Ritó József, Ő pedig a molnár szakmát tanulta ki, azután itt molnár segéd lett. Itt a jósvafői malomban. Azután elkerült innen Jósvafőről, Pesten megnősült és ott telepedett le. Garan János pedig itt az Izsó Antal féle ház mellett lakott, aki gazdálkodó ember volt. Megjárta a háborút, azután rokkantként került haza. Garan Lajos, aki azután később barlangi túravezető is volt. Ar dai László pedig az én sógorom. Mezőgazdaságban, azután később a fatelepen dolgozott. Tóth László is itt született Jósvafőn, majd felsőbb iskolát is végzett, az akkori Jegyzőségen, mint írnok dolgozott. Merényi László pedig, aki a darabot betanította, segédlelkész volt itt Jósvafőn, egy rövid ideig. A színdarabot közös megbeszélésen választottuk ki.

SZP: Egyszer vagy többször adták elő?

BA: Egyszer!

SZP: Magára a darabra emlékszik, hogy mi volt a történet?

BA: Nem nagyon emlékszem rá, ilyen földesúri szerep volt, magunk csináltunk jelmezt magunknak. Emlékszem, nekem a fejemet liszttel ősztették meg. Ezt a darabot is az iskolában adtuk elő.

SZP: Magához a Tűzoltó bálhoz hogyan kapcsolódott?

BA: Tűzoltó bál volt, ahhoz kapcsolódott ez a darab. Először volt a színdarab. Palcsó László volt akkor a tűzoltó parancsnok.

SZP: Mennyit készültek egy-egy darabra, hogyan működött a hajdani színjátszó kör?

BA: Elkezdtek gyakorolni karácsony előtt hat héttel, és járogattunk majdnem minden este az iskolába próbákra. Mindenkinek le volt írva a saját szerepe külön, be kellett tanulni. Sűgő az természetesen volt, de szépen ment. A színpadot akkoriban magunk csináltuk, házi szőttes ponyvából volt a függöny, színpadot csináltunk körbe, Nem volt általában nyomtatott meghívó! A háborúval vége lett az egész színjátszásnak, elsodort bennünket a háború, Amikor hazajöttünk, pár év múlva újra kezdődött valami... színdarabjátzás, jöttek ki színészek, itt tartózkodtak egy hétig, tanítgattak bennünket, mi pedig előadtuk az általunk be-tanult darabot, amit ők alakítgattak.

SZP: Kik voltak a legtehetségesebb színjátszók? Ki volt a legtehetségesebb lány, arra biztosan emlékszik?

BA: Tóth Piroska – aki még él – tehetséges volt, Dovola Margitka is jó színész volt, Bak Ilonka is jó tehetségű volt, Garan Lajos is jó tehetségű volt, magamat sem hagyom ki, Parajdi István is, Ritó József is.

SZP: Ilyen alkalmakkor az egész falu elment megnézni az előadást?

BA: Igen, ilyenkor tele volt a terem. Még az előtér is. Más szórakozás akkoriban nem volt! Az előadás után közös vacsora nem volt, a befolyt pénzt félretettük későbbi kiadásokra. A Kleinék is eljöttek megnézni, de nem folytak bele a szín-játszó életbe, a gyermekeik sem.

SZP: Milyen kapcsolatban voltak a Klein fiúkkal.

BA: Ők más népréteget képviseltek, nem nagyon szimpatizáltak a falusiakkal. A Lajos elment tanulni, a Károly maradt itt. Lajos nem is tért ide vissza Jósvafőre.

SZP: A beszélgetés fonalát most már folytassuk kedves felesége bekapcsolódá-sával.

SZP: A kaphámort és a szeszfőzdét mikor zárták be végleg?

BA: A szeszfőzde az működött még a háború után is. A kaphámor az már nem, korábban leállították.

SZP: És az alsó malom?

BA: Az alsó malom az még háború után is működött. Bak Béla bácsi volt a mol-nár.

BA-né: Háború után még ide hoztunk fel kendert törtetni. Háton hoztuk fel, és itt törték ilyen körbe járó körtével. Színben is volt, de ahogy megszűnt a malom, a kendertörés is megszűnt.

SZP: Színben ki volt az utolsó molnár?

BA-né: Az alsó malom az Deák Antalé volt, amit most a nemzeti park vett meg. Miután államosították, a család is elment onnan. Mert lányok is fiúk is voltak, öt gyermek volt. A felső malomnál is volt sok gyermek, de azt már korábban államosították, most már semmi nincs a helyén, széthordták. Ott még volt egy filmfelvétel, „Az orvos halála”. A színi orvosi épületet vették fel, meg ott ezt a felső malmot, a nagy szakállas olasz színész ült a szekéren, a cigányok meg húzták. Ez az ötvenes években volt. A Páger Antal volt az orvos, aki meghalt ottan. Az orvosi épület előtt a kertben vették fel. Ott ült egy fotelban. Pontosán nem emlékszem, mert gyerek voltam még akkor. Csak mentünk bámulni, mert rengeteg nép ment, ahogy ott filmeztek.

SZP: Köszönöm a beszélgetést!

Melyik is volt ez a film?

AZ ORVOS HALÁLA

1965, fekete-fehér, 103 perc, Mamcserov Frigyes

A megfáradt, szívbeteg vidéki orvos, **Weisz** doktor végigdolgozta az életét. Végre nyugdíjba mehetne, csakogy fiatal utódja egy külföldi út miatt otthagyja a körzetet. Weiszet arra kéri, vállalja még a munkát egy időre. Hiába tiltakozik, mintha meg se hallanák, végül felesége tiltása és megromlott egészsége dacára vállalja a munkát. A lelkiismerete az erősebb. Ötvenéves érettségi találkozára jön össze a megfogyatkozott osztály. Weiszben felelevenedik a múlt, a diákévek emlékei Szüléshez hívják egy éjszaka, épp az **a** férfi, aki a zsidóüldözés idején megalázta egyszer. A doktor levezeti a szülést, s ekkor éri a halál.

STÁBLISTA

Rendező: Mamcserov Frigyes

Forgatókönyv: Mamcserov Frigyes, Fekete Gyula

Operatőr: Tóth János

Vágó: Morell Mihály

Zene: Petrovics Emil

Gyártó: MAFILM 2. Játékfilmstúdió

Páger Antal, Bulla Elma, Pártos Erzszi, Sinkovits Imre, Váradi Hédi, Kovács Károly, Sulyok Mária, Tóth Judit, Balázs Samu, Rajz János, Dajka Margit, Bánhidi László, Sztankay István, Siményfalvy Ida, Őze Lajos, Pécsi Sándor, Horváth József, Berek Kati, Lázár Mária, Misoga László, Tompa Sándor, Zách János, Deák Sándor, Koncz Gábor, Báró Anna, Szemes Mari, Liska Zsuzsa, Tarpay István, Latinvits Zoltán

Falusi kismesterségek - a borbély

- Nadanicsekné Gereguly Piroska –

80-100 évvel ezelőtt a néhány száz lelkes falvakban az emberek fő tevékenységük mellett (mezőgazdaság, ipari jellegű) ellátták a kisebb szolgáltatásokat is: pl. varrást, nyírást. A múlt század első felében (a II. Világháborúig) Jósvafőn a borbély mesterséget Bak László (Beregszászi Lajos bátyja) látta el. Azt követően ezt a feladatot édesapám, Gereguly Ferenc vette át. Csaknem hetven évig nyírt, borotvált.

A „borbély felszerelés” a következőkből állt:

- egy nyírószerszamos kis faláda;
- benne olló, nyeles borotva, hajnyírógép, kis nyeles hajkefe, timsó (a vérző seb összehúzására).
- a láda mellett volt az alumínium tálka víznek és a pamacs. A vizes pamacsot a mosdószappanhoz törölve hab keletkezett. Ezzel puhították meg borotválkozás előtt az arc szőrzetét. Később a kész borotvahab egyszerűsítette a folyamatot. A borotva élezése fenőkövön, majd fenőszíjon történt. Használat előtt mindkettőt be kellett vizezni. A fenőszíjat Édesapám a bezárt ajtó kilincsére akasztotta, úgy húzogatta végig rajta a borotvát.
- Fontos kellék volt a nyíró lepedő. Ezt Édesanyám szabta, varrta fehér patyolatból. Összehajtogatva a kis faláda tetején várt sorsára. Valamennyi kelléket fali polcra rakták – jó magasra, hogy gyerek el ne érje.

Használat közben a szerszámok, kellékek koptak. A nyeles borotvát még apai nagyapám hozta Amerikából. A hajnyíró gép is onnan származott. Később pótlásuk (a nyolcvanas években) már Munkácsról történt. A nyíró lepedőből is több készült. A gyakori mosástól (kézzel, mosószappannal) a nyak körüli szegőrészt egy-egy lepedőn is többször kellett cserélni.

A nyírást nyáron, az udvaron, más évszakban a konyhában zajlott. Legtöbbször szombat délután, vagy vasárnap délelőtt került rá sor. Közben – amíg Édesapám dolgozott – elbeszélgettek a falu dolgairól. A fizetés először természetben történt: tejet, túrót hoztak. Később ki-hogy gondolta, annyi pénzt adott. Idősebb korban már nem vállalt borotválást, mert „elnehezült” a keze. Családon belül – halálozás után – is Édesapám borotválta meg Apósát, sógorait.

Utóirat: Gereguly Feri Bácsi borbélyfelszerelését a Család a Tájháznak adományozta. A teljes kollekciót a „Helyi ipar” című kiállítás-részben helyeztük el.

**Gereguly Feri Bácsi hajat nyír – a munka tárgya Berczik Pál
(Borzsák Péter fotói a '90-es évek közepéről)**

Az 1848-49. évi szabadságharc dokumentuma a Baradla vendégek könyvében

- Székely Kinga -

A Jósvafői Helytörténeti Füzetek már több ízben is foglalkozott az osztrák seregek 1849. évi februári visszavonulásukkal, amikor érintették Jósvafő és Aggtelek településeket.

Markó Miklós rozsnyói származású újságíró munkásságának kutatása közben a témához kapcsolódó leírást találtam a Képes Krónika 1923. május 20-i számában. Markó, Az aggteleki cseppkőbarlang feltámadása című cikkben ezt írta:

„A barlang nagytermeinek és folyosóinak nevezetes szerepe volt az 1848-49. évi szabadságharcban, mikor az osztrák seregek a branyiszkói hegynél február 5-én vereséget szenvedtek Guyontól. Visszavonulásuknál Fiedler tábornok Enyickén egyesült Schlick altábornagy seregével és mintegy nyolcezer emberrel az Abauj megyei Szin nevű helységeen keresztül vonult február 21-én. Ekkor esett útjába Aggtelek, s minthogy a falu csupán 102 házból állott, a nagy hidegben mintegy hatezer ember a barlangban tölté az éjszakát, ahol, mint rendesen, akkor is igen enyhe idő volt.

A félszemű Schlik altábornagy arra használta fel a hosszú téli estét, hogy kíséretével a barlang legszebb részein óriási tábortüzet rakatott, úgy, hogy a barlang tündéri látványosságát mutatott a boltozatairól lelógó, ezerféle alakú kristálytisztá, átlátszó cseppköveivel és százával hulltak le a nagy füsttől megfulladt, alvó denevérek. Azóta a barlang Ó-ága egészen füstös ...”

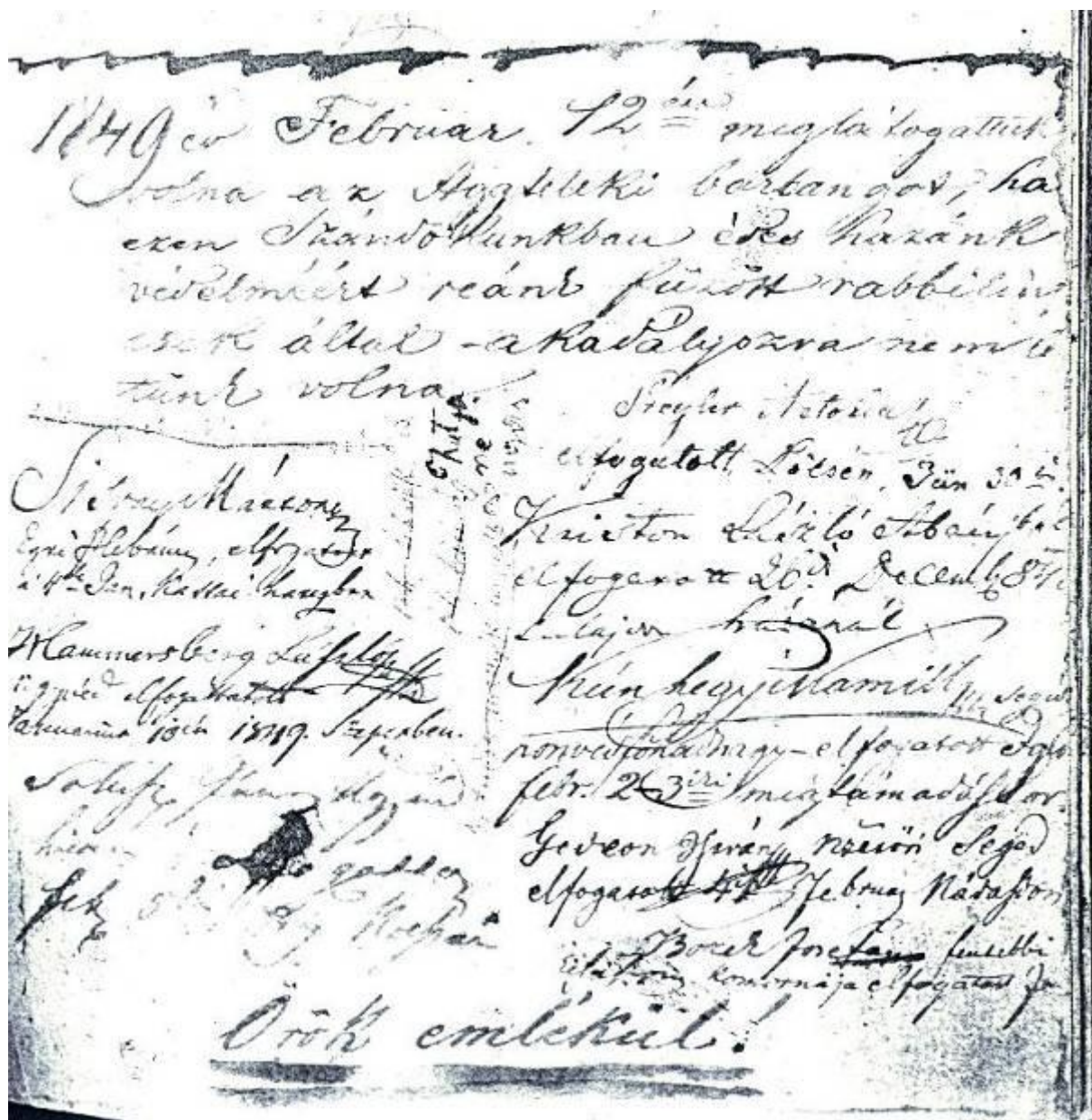
Miután az átvonulásra a különböző időpontok ismertek (január 26, február 10-12. helytörténeti F. 16. sz. 2002.) felfigyeltem a cikkben szereplő újabb dátumra, és akkor eszembe jutott a Baradla vendégek könyvében szereplő rab honvédek bejegyzése. Az 1935-ben megnyitott, és feltehetően a vendégfogadóban őrzött könyvben ez olvasható:

„1849 év Február 12-én meglátogattuk volna az Aggteleki barlangot, ha ezen Szándokunkban édes hazánk védelméért reánk fűzött rabbilincsek által akadályoztatva nem lettünk volna”

A szöveg alatt hét név és az elfogatás helye és ideje szerepel. A bejegyzést „Örök emlékül” szavakkal zárták a magyar honvédek.

Bár a beírásra már a vendégek könyv restaurálása előtt az 1980-as években felfigyeltem, de annak, a magyar szabadságharchoz kapcsolódó történelmi jelentőségét csak most értettem meg. A rab honvédek a visszavonuló osztrákokkal töltötték az éjszakát Aggteleken, bizonyítékot szolgáltatva a nevezetes esemény időpontjára. A Markó cikkben szereplő dátum pedig elképzelhető, hogy egysze-

rú sajtóhiba, a két szám felcserélésének eredménye. Sajnos Markó arról nem tett említést, hogy a leírtak hagyományon, vagy az írásos dokumentumon alapszanak, pedig ez fontos lenne a térség történetének további kutatásához.

Korabeli bejegyzés a Baradla vendégeknyvéből

50 éve történt

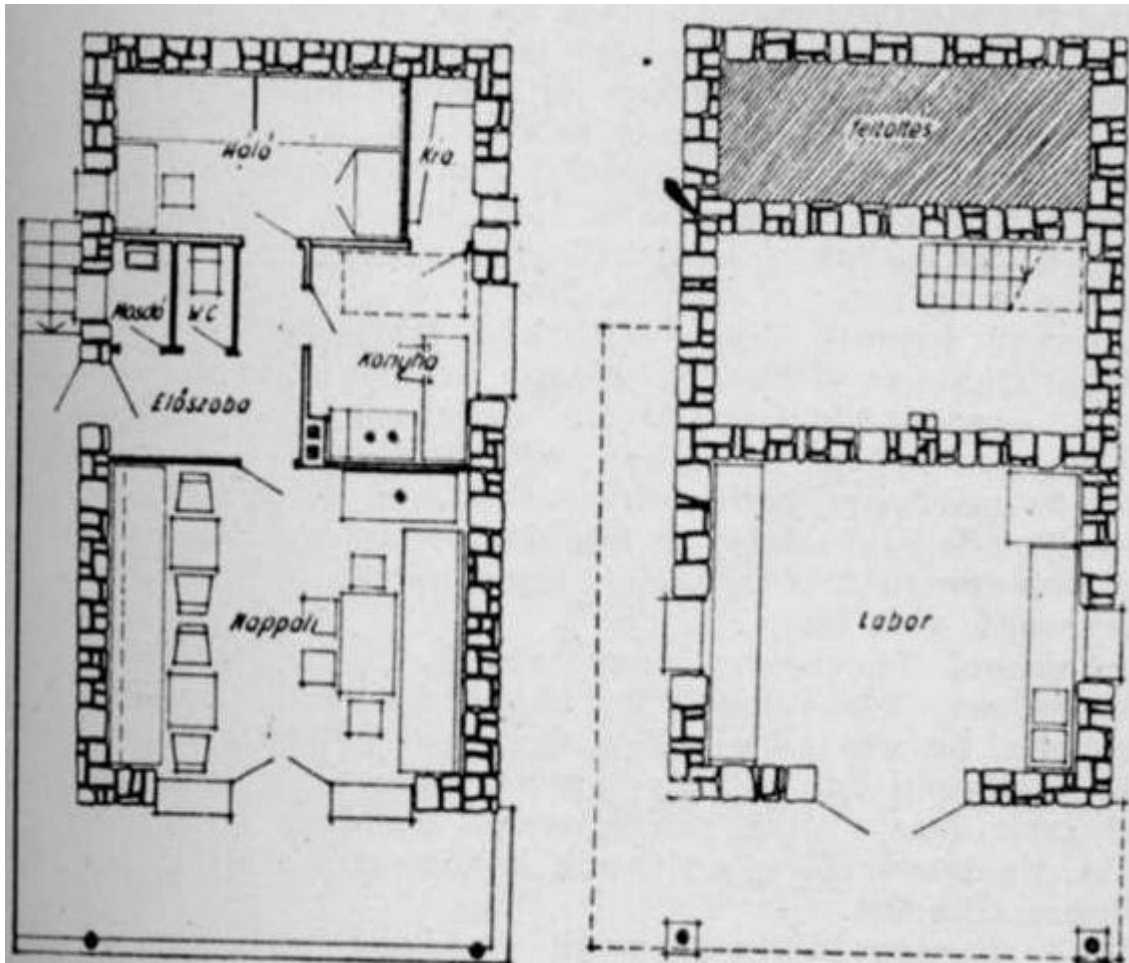
- Székely Kinga -

A **Magyar Építőművészet** című folyóirat 1958. évi 1-3. száma, az elmúlt év jelentős alkotásai között beszámolt arról, hogy Reischl Antal tervei alapján barlangkutató állomást építettek Jósvafőn. A két fényképpel és a ház földszintjének és emeletének alaprajzával illusztrált rövid leírásban az alábbiakat olvashatjuk:

„A délkeleti tájolású meredek lejtőn áll a kétszintes kis kőépület, az előugró hossz tengelyével beállítva a Tohonyavölgy festőien összeszűkülő torkolata irányába. A telek felső szélén elhúzóódó erdei útról szintben lehet bejutni az épület felső részébe, mely a szerény gondnoki lakáson kívül a közös turista nappali-hálólóhelyiséget tartalmazza a kiszolgáló mellékhelyiségekkel. A nappali előtti nagyméretű fedett terasztól az ország egyik legszebb kilátása tárul az ember szeme elé. Az alsó szinten nyert elhelyezést a laboratórium. A padlástér pedig úgy van kiképezve, hogy azt a hallgatók nyári turistajellegű elszállásolására is alkalmas. Az épület helyszíni anyagok felhasználásával készült és házi áramfejlesztő berendezéssel bír. Üzemeltetéséhez a vizet a Tohonya patak forrása szolgáltatja.”

A Kutatóállomás Rácz Anna akvarelljén (1960)

A Kutatóállomás földszinti és emeleti alaprajza építéskor

A Kutatóállomás új épülete (jobb szélén a régi)

Egy 10 évvel ezelőtti levélváltás

50. születésnapomat családi-baráti körben Jósvafőn ünnepeltem. Ekkor természetesnek tűnt számomra, hogy egyetlen telekszomszédomat – Pogány Laci Bácsit is meghívjam a szombat esti közös vacsorára. Az erre szóló meghívót személyesen adtam át neki. Néhány nap múlva egy francia kockás lapra, jól olvasható írással lejegyzett válasz érkezett. Akkor azonnal válaszolta rá egy hasonló stílusú írással, de elhatároztam, hogy ezt a levélváltást csak Laci Bácsi halála után fogom közreadni. Íme, az Ő levele:

Kedves egy barátom, köszönettel veszem
Hogy egy ilyen szegényről te megemlékezel.
Nagy nap ez tenéked, mert születted napja,
A földön mindenki emlékszik ily napra.
Én is emlékszek szomorú napokra
Mevádoltak engem szomorú sorsomba.
Nincsen öröm nekem nékem itt a földön,
Ha meghalok máris azt se bánom rögtön.
Szép dolog ez neked a hívást éreztetni,
De engem már nehéz sokszor vigasztalni.
Sok rossz irigyem volt te eztet nem tudod,
Ezért ne várj engem, te ezt nem tudhatod.
Irigyekkel koccintani ez egy nagy szörnyűség,
Támadhatna abból egy nagy felelősség.
Mert a kölcsönt néha vissza is kell adni,
A szívemnek nem szabad sosem felejteni.
Nem tudok ott lenni kedves hívásodra,
Köztünk ezért harag ne legyen sej soha!
Úgy érzek én veled, hogy te boldoguljál,
Hogy te az életbe sohse szomorkodjál.
Én meg csendesen úgy-úgy elhallgatok,
Lehet, hogy majd egyszer mindent visszaadok.
Fájjon az másnak is ami nekem is fáj,
Mert a szívfájdalom az nagy szomorúság.
Kívánom tinéktek legyetek boldogok,
Én összetört szívvel nem lehetek boldog.
Ne várj engem arra a szép összejövetelre,
Te legyél száz évedbe is ilyen jó kedvedbe.
Megtiszteltél engem a szép meghívással
Virulj boldogulj a szép családdal.

Pogány szomszéd

...és az én válaszom:

Kedves Laci Bácsi, versíró szomszédom;
Tegnap délelőtt megnőtt az én gondom.
Kaptam egy levelet, versbe szedve, rendbe;
Szintén mondom, majd' könny szökött szemembe.

Jókívánságból nem volt benne hiány,
De legalább annyi, a sok fájdalmas talány
Szinte, szomorú sorok követték ott egymást,
A távolmaradás okán felidézve egy-s mást.

Pogány szomszédomtól nem lep meg e forma;
Hisz verseket farag fejfába, hordóba.
Kanyargó sorai hol vidámak, hol búsak
Bár hordói inkább a vígsághoz szólnak.

Sorait átszövik azok a szomorú szálak,
Melyek eredete messze múltba szállnak.
S bár látszólag szíve burka kemény,
A sok szomorúságot áthatja a remény.

Mindezek ellenére arra kérem Magát;
Tegyen kivételt, felejtse a szavát!
Jöjjön közénk, messze menni nem kell;
Töltse azt az estét békében, derűvel.

Az irigyeivel koccintani nem kell,
Teszik azt egymással, jóleső örömmel.
Egy kellemes este emlékével viszont,
Építse tovább a jószomszédi viszonyt!

S hogy szavaimat egymásba ne öltsem;
Még egyszer kérem, legyen öreg bölcsem.
Üljön le közöttünk, érezze jól magát,
Egy estére dobja sutba minden búját-baját.

Szeretettel köszönti: Szablyár Péter szomszéd, aki nagyon megtisztelőnek tartja,
hogy kedves barátjának szólította

Budapest, 1998. május 18.

A jósvafői Tengersizem-tó halfaunája

Juhász Lajos¹ és Salamon Gábor²

¹ Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Mezőgazdaságtudományi Kar,
Természetvédelmi Állattani és Vadgazdálkodási Tanszék, Debrecen

² Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága, Jósvafő

Kivonat

Jósvafő község felett, a Baradla-barlangból a Jósva-patak karsztforrásként bukkan elő. A többnyire bővizű, kristálytisza vizet alig néhány méterre egy völgyzárógát visszaduzzasztja, ennek következtében jött létre a Tengersizem-tó. A Tengersizem-tavat a Jósva-patak mellett további hideg vizű források is táplálják a tó mesterséges duzzasztás révén jött létre 1942-ben, elsősorban áramtermelés céljából. A víz egy műtárgyon keresztül bukik át a tó déli oldalán.

A tóba az elmúlt évtizedekben több halfajt telepítettek, így a sebes pisztrángot (*Salmo trutta fario*) és a szivárványos pisztrángot (*Oncorhynchus mykiss*), valamint számos egyéb faj is a tóba került. A tó halfaunájáról egy teljesebb képet utoljára 1981-ben kaptak, amikor a tó vizét teljesen leengedték. Jelenleg a halászati kezelő és fenntartó az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága. A tó aktuális halfaunájának megismerése céljából 2005. november 12-én a tó lehalászására került sor. Ennek első lépéseként a tó vizét részben leengedtük, a vízszint mintegy 1,5 méterrel csökkent. A halászat döntően egy 10 mm-es szembőségű kerítőháló alkalmazásával történt. A Jósva-patak tóhoz közeli szakaszán elektromos halászgéppel is történt mintázás.

A Tengersizem-tó lehalászásakor 6 faj 350 egyedét azonosítottuk. A lehalászott halak döntő részét a szivárványos pisztráng (*Oncorhynchus mykiss*) jelentette (330 egyed). Kisebbségben került elő sebes pisztráng (*Salmo trutta m. fario*), mindössze 10 példányt azonosítottunk. További fajok: vörös szárnyú keszeg (*Scardinius erythrophthalmus*), ezüstkárász (*Carassius auratus*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus*), fűrges cselle (*Phoxinus phoxinus*). A Jósva-patakban csak a két pisztrángfaj került elő. A szivárványos pisztráng (*Oncorhynchus mykiss*) 18 egyede, a sebes pisztráng (*Salmo trutta m. fario*) 15 példánya, köztük érett ikrás és tejes halak is.

A Tengersizem-tó és a Jósva-patak mintegy 50 méteres szakaszának lehalászásakor 6 faj közel 400 egyedét azonosítottuk. A lehalászás során egyetlen domolykó sem került befogásra, noha ez a faj bizonyíthatóan előfordul a tóban. A következő mintavételezés során ezért először a vízi növényzetet kell ritkítani, mert ez gátolta a tó teljes területének mintázását. Javasolható a halfauna folyamatos, évenkénti egy alkalommal történő felmérése. Törekedni kell a víztérben az őshonos fajok életfeltételeinek biztosítására, a tájidegen (pl.: szivárványos pisztráng) fajok állományának csökkentése mellett.

Gondolatok a gregorián énekekről

- Nadanicsekné Gereguly Piroska -

A Jósvafői Falunapok hagyományos programsora – mint mindig – a 16. alkalommal is új eseményekkel gazdagodott. Többek között ilyen program volt a „Gregorián dallamok a Jósva Kvintett előadásában”.

A „kvintett” 4 fős csapata nagy fába vágta a fejszét, amikor elhatározta, hogy gregorián dallamokat ad elő. Az ötlet kitalálójában tengernyi energia, jó érzék, nagy munkabírási lakozott és lakozik. Félévi gyakorlás, négy aranytorkú férfi, korabeli szerzetesek öltözet, este a jósvafői templom bejárata, belseje gyertyákkal megvilágítva, remek összekötő szöveg – és a hallgatóság ámult-bámult. Egy biztos, mindenkinek lélekemelő, felejthetetlen élményben volt része. Emlékeztetőül álljon itt az előadott énekek címe:

Kegyelem nekünk és békesség; Ádventi introitus Ézsaiás könyvéből;
...Surrexit dominus de sepulcro,....; Surrexit Christus hodie; In hoc anni circulo...; Veni, Redemptor gentium,...Ó népeknek megváltója...

Hogy a hallgatóság – a gyönyörködés mellett – többet tudjon meg a gregorián énekekről, Szajkó Zsuzsi az elhangzott számok előtt rövid, érthető ismertetőt tartott mindnyájunk okulására. Így tudtuk meg, hogy az énekek nagy részét a 6-7. században I. Gergely pápa gyűjtette össze. A zenei kíséret nélkül előadott egyházi énekek kezdetben egyszólamúak. Később – a 7. századtól – már belép a kezdetleges többszólamúság is. A gregorián ének a keresztény istentisztelet lényeges részét alkotta.

A kép úgy teljes, ha itt áll a XXI. Századi jósvafői gregorián-énekesek neve is: Kontra László, Szablyár Péter, Szmorad Ferenc és Váczi Béla. Az énekeket betanította: Szajkó Zsuzsanna.

Sokad-magam nevében gratulálok e nagyszerű kezdeményezéshez. Reméljük folytatás következik. Mindannyiunk nevében ehhez kívánok nagyon jó egészséget, töretlen hitet, az illetékesek részéről sok segítséget, egyre bővülő közönséget.

Megvalósult a Dr Kessler Hubert emlékére épült ház

A történet akár sikertörténetnek is nevezhető. De hol is kezdődött? 1995. május 25-én a Természetvédelmi Hivatal akkori elnöke – Dr Tardy János – fogadta a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat elnökét (Dr Hevesi Attila) és főtitkárát (Szablyár Péter) a Hivatal és a Társulat közötti időszerű kérdések egyeztetésére. A Hivatal részéről Dr Ráday Ödön, Székely Kinga és Dr Csepreghy István vett részt.

A megbeszélésről készült emlékeztetőben (1995. május 26.) a következő olvasható:

„Az MKBT képviselője felvetette egy Kessler-emlékház megvalósításának gondolatát, mint hosszú távú tervet, összekapcsolva a Társulat elhelyezésének megoldásával. A TvH-nak nincs lehetősége ingatlan vásárlására, de annak szeretné biztosítani a lehetőségét, hogy az ingóságok és a hagyaték szakmai része teljes egészében együtt maradjon.”

Ekkor még a budapesti XII. kerületi Hermánd utcai házban élt Dr Kessler Hubert özvegye. Az ingóságok leltárba vétele után a TvH segítségével az MKBT megvásárolhatta a hagyatékot. Az épületet – amelyet Dr Kessler Hubert a jósvafői házáért kapott „kárpótlás”-ból épített fel az örökösök később értékesítették, az épületet lebontották, helyére új társasház épült.

Kessler lebontott budapesti lakóháza helyére épült társasház a Hermánd utcában

2002. június 7-én megbízást kaptunk az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságától a Kessler emlékház megvalósíthatósági tanulmányának elkészítésére. Mivel az épületről semmilyen rajzdokumentáció nem maradt fenn, először egy felmérési vázlatot kellett készíteni, amit a ház korábbi lakójának és jó ismerőjének – Szmorad Ferencnek (FeFe) a segítségével készítettem el.

A tanulmány egy új tetőszerkezet építésével és a felmenő falszerkezetek szigetelésével, külső-belső renoválással számolt, úgy, hogy a korábbi emeleti fürdőszoba tengelyében egy új kijáratot kap az épület, így kétirányú forgalommal nem

kellett volna számolni. A tanulmány javaslatot tett az épület belső elrendezésére, a kiállítási blokkokra.

Néhány hónap szünet után megkezdődött a ház tervezése, ill. újratervezése (Körtvély Sándor), amely már a Kessler ház lebontásával és egy hasonló tömegű új épület felépítésével számolt. A beruházás végül az Európai Unió támogatásával valósult meg, rekord gyorsasággal, a Szabó Miklós – Berczik Pál vezette Nova Alpin Kft. kivitelezésében. Az épület két szintjén létrehozott kiállítás Székely Kinga forgatókönyve alapján valósult meg 21. századi elvárásoknak megfelelően. Dr Kessler Hubert íróasztalát és személyes tárgyait egy üvegfalakkal védett területen állították ki, így a kiállítás felügyelet nélkül látogatható a barlang látogatgathatóságához igazodó egész napos nyitva tartással.

A jósvafői Falunapok nyitányaként megtartott avató ünnepségen Salamon Gábor igazgató és Rakonczi Zoltán volt természetvédelmi államtitkát (Dr Kessler Hubert hajdani munkatársa) mondott avató beszédet. Itt mutatták be az erre az alkalomra megjelent, Székely Kinga által írt KESSLER HUBERT a barlangkutató című könyvét, amely számos jósvafői helytörténeti dokumentumot is feldolgoz páratlan fotóanyaggal illusztrálva.

A hajdani Kessler-ház és az újonnan épült emlékház

Az építés pillanatai

Alapozás (január 16.)

Már állnak a falak (március 8.)

Készül a tető (március 16.)

Becserepezve (április 13.)

Utolsó simítások (május 25.)

Jöhet a megnyitó (jún. 26.)

Egy „Kiállítás képei”

Földszinti tér

Emeleti enteriőr

2008 decemberében

Emeleti kiállítás (részlet)

Kessler portréja a bejáratnál (Domonkos Béla műve)

200 éve születtek Jósvafőn

Garan Mária	1808.01.17.	Varga Mária	Garan András
Pogány Éva	1808.01.20.	Gaál Mária	Pogány István
Hango János	1808.01.24.	Németh Mária	Hangó János
Balás János	1808.01.?	Szegő Katalin	Balás Mihály
Sillye Éva	1808.01.25.	Pogány Mária	Sillye István
Molnár Mária	1808.03.07.	Hegedüs Susánna	Molnár Miklós
Molnár Julianna	1808.03.18.	Juhász Erzsébeth	Molnár György
Bak Sándor	1808.03.25.	Görtsös Anna	Bak Ferencz
Pogány Susanna	1808.05.09.	Josa Susanna	Pogány Péter
Fitsor János	1808.05.26.	Gaál Borbála	Fitsor Pál
Dely Sámuel	1808.06.04.	Kalas Erzsébeth	Ns. Dely János
Sára Judith	1808.10.16.	Kotsis Susánna	Sára István
Bak István	1808.10.?	Berecz Éva	Bak István
Garan András	1808.11.24.	Varga Susánna	Garan Mihály

150 éve születtek Jósvafőn

Matósz Mártony	1858.01.14.	Ficsór Borbála	Matósz Pál
Gál Eszter	1858.01.29.	Palsó Zsuzsánna	Gál Dániel
Várad Erzsébet	1858.01.31.	Ragályi Erzsébet	Várad Dániel
Bak Mária	1858.02.21.	Gál Mária	Bak János
Deli István	1858.03.01.	N. Deli Mária	N. Deli István
Pogány Miklós	1858.03.28.	Oláh Julianna	Pogány Illés
Tarjányi Eszter	1858.05.02.	Bellér Julianna	Tarjányi János
Vostyár József	1858.05.22.	N. Szalay Kristina	Vostyár Mátyás
Német Eszter	1858.07.03.	Pogány Julianna	Német János
Gál István	1858.07.07.	Bak Borbála	Gál Benjamin
Deli Mária	1858.08.02.	Deli Mária	
Juhász Zsuzsánna	1858.09.08.	Varga Zsuzsánna	Juhász József
Matósz József	1858.09.28.	Rokita Zsuzsánna	Matósz György
Simon Mihály	1858.10.08.	Doszpoly Mária	Simon Mihály
Rito János	1858.10.19.	Rito Julianna	
Tót Lajos	1858.10.25.	Gál Julianna	Tót Sámuel
Ribár Sámuel	1858.11.07.	Tarjányi Zsuzsánna	Ribár Sámuel
Pap István	1858.12.17.	Oláh Julianna	Pap István

100 éve születtek Jósvafőn

Berecz Julianna	1908.03.30	Jóna Terézia	Berecz Lajos
Berecz Eszter	1908.03.30	Jóna Terézia	Berecz Lajos
Mizser Árpád	1908.04.20	Farkas Zsuzsanna	Mizser Károly
Czudar István	1908.04.27	Pozsgai Mária	Czudar József
Jóna Piroska	1908.04.28	Jóna Julianna	Jóna Illés
Lipták Béla	1908.05.02	Vas Borbála	Lipták János
Garan András	1908.05.21	Koto Mária	Garan Károly
Pogány Zsuzsanna	1908.06.12	Bak Eszter	Pogány János
Bokros István	1908.06.14	Szabó Zsuzsanna	Bokros Lajos
Tarjányi Piroska	1908.07.22	Bak Terézia	Tarjányi Bertalan
Ardai Mária	1908.07.25	Bucsek Mária	Ardai András
Deli Lajos	1908.09.01	Bak Eszter	Deli Károly
Jóna István	1908.09.24	Bak Eszter	Jóna István
Dely Erzsébet	1908.09.24	Bak Katalin	Dely Gedeon
Garan László	1908.09.22	Mészáros Borbála	Garan László
Klein Lajos	1908.09.25	Rósenberg Regina	Klein Antal
Dely Barnabás	1908.10.19	Boros Zsuzsanna	Dely Antal
Balogh István	1908.11.01	Balogh Judit	-----
Dely Miklós	1908.11.16	Dely Irma	Dely Lajos
Dely Rafael	1908.12.05	Tóth Borbála	Dely Rafael
Béres László	1908.12.09	Vitárius Borbála	Béres Dániel

Temetőink

T a r t a l o m

Családi kapcsolatok a 20. században

Emlékek egy régi színlap kapcsán

Falusi kismesterségek - a borbély

**Az 1848-49. évi szabadságharc dokumentuma a Baradla vendég-
könyvében**

50 éve történt

Egy 10 évvel ezelőtti levélváltás

A jósvafői Tengersizem-tó halfaunája

Gondolatok a gregorián énekekről

Megvalósult a Dr Kessler Hubert emlékére épült ház

200 éve születtek Jósvafőn

150 éve születtek Jósvafőn

100 éve születtek Jósvafőn